

Alınış tarihi (Received): 24.01.2022
Kabul tarihi (Accepted): 23.02.2022

Coğrafi İşaret Alan Erbaa Narince Bağ Yaprağı'nın Üretim ve Pazarlama Durumu

Nuray KIZILASLAN^{1,*}, Zafer HIZARCI²

¹ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü/ Tokat

² Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/ Tokat

*Sorumlu yazar: nuray.kizilaslan@gop.edu.tr

ÖZET: Bu çalışmada Erbaa yöresinde bağcılığın üretim ve pazarlama açısından mevcut durumunun ortaya konması, sorunlarının saptanması ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmesi hedeflenmiştir. Erbaa'da toplam 33 köyün gayeli olarak %25'i ile görüşülmesi uygun bulunarak bağcılığın yoğun olarak yapıldığı 8 köyde yüksek sistem bağcılık yapan 44 ve goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan 68 olmak üzere toplam 112 üreticiden anket yöntemi ile toplanan birincil veriler kullanılarak iki grubun karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Üreticilerin sosyal ve ekonomik özellikleri ile üretim ve pazarlamaya ilişkin unsurların gruplar bakımından farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla Khi-Kare ve Mann Whitney U analizi yapılmıştır. Khi-Kare analizi sonucunda anlamlı bulunan faktörler üreticinin yaşı, eğitim düzeyi, bağın fidan türü, kış sulaması yapma, dip sürgün toplama, yaprak fire verme, yaprak fiyatında değişim, teknik bilgi desteği alma ve bağ tesis ederken sorunla karşılaşma olarak tespit edilmiştir. Mann Whitney U analizi sonucunda anlamlı bulunan faktörler ise tarımsal gelir, toplam bağ alanı ve dekara ortalama omca sayısı olarak bulunmuştur. Erbaa'da 1998 yılından itibaren yaygınlaştırılmaya çalışılan yüksek sistem bağcılığın halen istenen seviyede olmadığı görülmüş olup goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerin yüksek sistem bağcılığa yönlendirilmesi için cazip kredi imkanlarının geliştirilmesi, malzeme ve sertifikalı fidan desteklemelerinde başvuru süreçlerinin kolaylaştırılması, desteklerin üreticilere duyurulması ve yüksek sistem bağcılığa ilişkin eğitim ve yayım faaliyetlerinin artırılması önemlidir.

Anahtar Kelimeler- Bağcılık, Erbaa Narince Bağ Yaprağı, Yüksek Sistem, Goble Terbiye Sistem, Üretim, Pazarlama

Production and Marketing Status of Erbaa Narince Vineyard Leaf With Geographical Indication

ABSTRACT: In this study, it was aimed to reveal the by production and marketing current status of viticulture in Erbaa region, to identify problems and to propose solutions to these problems. Comparative analysis of the two groups using primary data collected from a total of 112 farmers, of which 44 were engaged in high-system viticulture and 68 were engaged in viticulture according to goble training system in 8 villages where it was appropriate to interview 25% of the total 33 villages in Erbaa. it is made. Chi-Square and Mann-Whitney U analysis were used to determine whether social, economic and production and marketing differ in terms of groups of producers. As a result of the Chi-Square analysis, the factors that were found to be significant were determined as the age of the producer, the level of education, the seedling type of the vineyard, winter irrigation, bottom shoot collection, leaf loss, leaf price change, technical information support and encountering problems while establishing the vineyard. As a result of Mann Whitney U analysis, significant factors were found as agricultural income, total vineyard area and average number of saplings per decare. High system viticulture, which has been tried to be expanded in Erbaa since 1998, has not been found to be at the desired level. It is important to develop attractive credit facilities for directing in viticulture according to goble training system producers to high system viticulture, facilitate application processes in material and certified seedling support, and announcing supports to producers, increase the training and extension activities related to high system viticulture.

Keywords- Viticulture, Erbaa Narince Vineyard Leaf, High System, Goble Training System, Production, Marketing

1. Giriş

Dünyada kültürü yapılan en eski meyve türlerinden birisi asmadır. Asmanın anavatanı Anadolu'yu da içine alan ve Küçük Asya denilen bölgedir (Çelik ve ark., 1998). Anadolu, hem çeşit zenginliğine hem de geniş bağ alanlarına ve üzüm üretimine sahip dünya üzerindeki önemli bağcılık merkezlerinden birisidir (Çelik ve ark., 2005). Üzümün çeşitli değerlendirme yöntemlerinin oluşu, iklim ve toprak istekleri yönünden çok seçici olmayışı, çok yıllık olması ve çoğalma yöntemlerinin kolay oluşu gibi nedenlerle dünyada en yaygın yetiştiriciliği yapılan bitkilerden biri olduğu görülmektedir. Dünyada 8000-10.000'nin üzerinde üzüm çeşidi olduğu tahmin edilmektedir (Taşkaya, 2005).

Türkiye ise asmanın anavatanı olması nedeniyle 1200'ün üzerinde üzüm çeşidine sahiptir. Fakat bunlardan ancak 50-60 kadarının ekonomik önemi olup geniş çapta yetiştirilmektedir. Üzüm verimi bakımından ekonomik, çeşit zenginliği ile de genetik materyal açısından Türkiye'nin de önemli bir bitkisidir (Çelik ve ark., 2005). Dünya bağ alanı içerisinde dördüncü sırada yer alan Türkiye'de Doğu Anadolu'nun yüksek kesimleri ile yıllık yağışın 1000 mm üzerinde olduğu Doğu Karadeniz sahil şeridi dışında kalan tüm bölgelerinde bağcılık yapılabilmektedir (Çelik ve ark., 1998). Türk çiftçisi açısından bağcılık önemli bir geçim kaynağıdır.

Türkiye'de her ilin tarımsal ürün deseni içerisinde en az %1 bağ alanı olduğu görülmektedir. Türkiye'de en geniş alanda yetiştiricilik yapılan bölge Ege Bölgesi olup sofralık ve kurutmalık üzüm üretiminde de ilk sırada gelmektedir (Anonim, 2018b). 2018 yılı verilerine göre; Türkiye'nin bağ alanı 4 170 410 dekar olup 1 945 262 tonu sofralık, 1 524 091 tonu kurutmalık ve 463 647 tonu şaraplık olmak üzere 3 933 000 ton üzüm üretimi gerçekleşmiştir (Anonim, 2019a).

1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de bağ alanlarında önemli bir azalma görülmektedir. 1980 yılında 820 bin hektar olan bağ arazisi 2017 yılında 417 bin hektara düşmüştür. Bu dönemde bağ alanlarında yaşanan azalma üreticilerin bağcılığa ilgisinin azalması olarak nitelendirilmiştir. Bu ilginin azalmasında; üzüm üretiminin karlılığındaki düşme, bazı dönemlerde yaşanan floksera hastalığı, bakım işlemlerinin yeterince yapılmaması ve desteklemelerin yeterli düzeyde olmaması gibi faktörler etkili olmuştur. Fakat şarap sektöründeki gelişmelere bağlı olarak şaraplık üzüm talebinin artması ve bunun sonucu üzüm fiyatlarındaki artış bazı bölgelerde bağcılığın tekrar gelişmesini sağlamıştır (Anonim, 2005). Bağ alanlarının giderek azalması önemli bir sorun olarak görülürken bağcılık potansiyelinin de etkin olarak değerlendirilemediği açıktır. Bu durum büyük ölçüde modern bağcılık tekniklerinin daha geniş alanlara yansıtılmaması, sulanan alanlarda sofralık üzüm yetiştiriciliğinin yapılmaması, zengin asma genetik kaynaklarının avantaja dönüştürülememesi, ürün işleme ve pazarlama konularında yetersizliklerin olması vb. gibi teknik nedenlerle açıklanabilmektedir (Candemir ve Kızılaslan, 2017). Bu özelliklerin sürdürülebilir kriter ve esaslara bağlı olarak kalıcı hale getirilmesiyle bölgenin avantajlı olduğu bu üretim dalında üreticinin kalkınmasına da aynı zamanda destek olacaktır (Kızılaslan ve ark., 2007).

Türkiye'de bağcılığın başarılı bir şekilde gerçekleştirildiği ekolojilerden birisi olan Tokat'ta yapılan bir araştırmada, 44 üzüm çeşidinin yetiştiği Narince çeşidinin ise bölge üretiminin yaklaşık %90'ını oluşturduğu bildirilmiştir (Kara, 1990). Narince üzüm çeşidi, şaraplık bir çeşit olmakla birlikte bölgede uzun yıllardır sofralık ve şıralık olarak da yoğun olarak değerlendirilmektedir. Bu çeşit aynı zamanda en kaliteli sarmalık yaprağa sahip çeşitlerden birisidir. Narince üzüm çeşidinin salamuralık yaprağı, iç ve dış piyasada aranan ve hatta marka olmuş Tokat yöresinin en önemli çeşididir (Göktürk ve ark., 1997).

Tokat'ın tarımsal ürün deseni içerisindeki bağ alanı %1.69'dur. Tokat bağ alanlarının %47.89'u Merkez, Pazar ve Turhal'da; %42.51'i Erbaa ve Niksar'da, %9.6'sı ise Zile'de bulunmaktadır. 2018 yılı istatistiklerine göre toplam 60 836 dekar alanda bağcılık yapılmaktadır. Bu alanların 47 299 dekarında şaraplık, 13 537 dekarında ise sofralık üzüm üretilmektedir. 2018 yılında 46 519 ton şaraplık, 9 723 ton sofralık çekirdekli üzüm üretilmiştir. Omca başına ortalama verim şaraplık üzüm için 984 kg, sofralık üzüm için 718 kg'dır (Anonim, 2019a).

Araştırma bölgesi olan Erbaa'nın tarım faaliyetleri içerisinde bağcılık oldukça önde gelen ve köklü bir tarımsal uğraşdır. Erbaa; 129 588 dekar sulu arazi, 248 950 dekar kuru arazi olmak üzere toplam 378 538 dekar tarım alanı ile önemli bir tarım potansiyeline sahiptir. Mevcut tarım alanı içerisinde 18 232 dekar bağ alanı bulunmaktadır. 2018 yılı verilerine göre, bu alanların 1 212 dekarında sofralık çekirdekli üzüm, 17 020 dekarında şaraplık üzüm üretilmektedir. Omca başına ortalama verim şaraplık üzüm için 684 kg, sofralık üzüm için 980 kg'dır. 2018 yılında 1 188 ton sofralık çekirdekli üzüm, 11 648 ton şaraplık üzüm, 12 836 ton toplam üretim gerçekleşmiştir (Anonim, 2019a).

Erbaa bölgesinde yetişen Narince asma yaprakları tüysüz, ince, yaprak ayası az yırtmaçlı, hoş bir tada sahiptir. Erbaa Narince Bağ Yaprağı diğer asma çeşitlerine ait asma yapraklarından şekil, ağırlık, renk değerleri ve diyet lif içeriğinden ayırt edilebilmektedir (Anonim, 2017a). Kendine has dokusu ve aroması ile Erbaa bağ yaprağı 2017 yılında "Erbaa narince bağ yaprağı" olarak tescil edilerek coğrafi işaret almıştır (Anonim, 2017b).

Erbaa Ticaret ve Sanayi Odasının verilerine göre Erbaa asma yaprağı coğrafi işaret almadan önce yılda yaklaşık 500 ton ihracat yapılırken, 2018 yılında yaklaşık 10 bin ton üretim yapılmış, yaklaşık 2 bin ton ihracat gerçekleştirilmiştir. Bölge ekonomisine yaklaşık 50 milyon TL gelir sağlamaktadır (Anonim, 2018a). Avrupa'da başta Almanya, Belçika, Hollanda ve Fransa, Afrika'da ise Gana başta olmak üzere 15'ten fazla ülkeye ihraç edilen Erbaa narince bağ yaprağı Türkiye'de de birçok şehirde pazarlanmaktadır.

Erbaa'da asma yaprağı üretim ve pazarlaması yapan 5 adet firma bulunmaktadır. Bunun yanında ürünün taklidi olarak Erbaa yöresi dışında ve Çin'de üretilen bağ yapraklarının Erbaa narince bağ yaprağı adıyla pazara sunulduğu bilinmektedir. Erbaa narince bağ yaprağı olarak tescillenen ürünün taklitlerinden korunması ve marka değerine uygun bir pazarlama sistemi geliştirilerek piyasaya sunulması önem kazanmaktadır. Erbaa'da 1994 yılından itibaren yayla şenliği adı altında düzenlenen organizasyonlar, 2019 yılı itibariyle yaprak festivali olarak düzenlenerek bölgede tarımsal alanda en büyük ekonomik değere sahip ürünün tanıtımına katkı sağlamaktadır.

Bu araştırma "Erbaa Narince Bağ Yaprağı" olarak coğrafi işaret alan ürünü üreten üreticilerin mevcut yapısı, yaprak üretim ve pazarlama durumunu ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırmanın ana materyalini Erbaa narince bağ yaprağı üreticilerinden anket yöntemi ile toplanan birincil veriler oluşturmaktadır. Örnek hacmi hesaplayabilmek için öncelikle Erbaa İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü kayıtlarından faydalanarak bağcılığın yoğun olarak yapıldığı köyler belirlenmiştir. Bu bağlamda toplam 33 köy ve kasaba bulunmaktadır. Bu köy ve kasabaların gayeli olarak %25'i ile görüşülmesi uygun bulunarak 8 köy

belirlenmiştir. Belirlenen 8 köyün hane sayısı 2245'tir. 2245 hanenin tamamıyla anket yapmak gerek zaman gerekse maddi imkanların sınırlı olması nedeniyle mümkün olmadığından %5'i alınarak 112 hane araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Araştırmada "tabakalı örnekleme" yöntemlerinden biri olan "iki aşamalı tabakalı rastgele örnekleme" yöntemi kullanılmıştır (Düzgüneş ve ark., 1983; Çıngı, 1990)

Verilerin analizinde basit yüzde hesaplarının yanı sıra Khi-Kare ve Mann Whitney U testi uygun veriler üzerinde uygulanmıştır.

3. Araştırma Bulguları

3.1. Üreticilerin Sosyal ve Ekonomik Yapısı

Araştırma kapsamındaki üreticilerin %99,11'i erkek, %0,89'u kadındır. Üreticilerin yaş ortalaması 48,81, hane halkı genişliği ortalaması 4,28 olarak tespit edilmiştir.

Khi-Kare analizine göre yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerle goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerin yaşları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerin daha genç oldukları belirlenmiştir. Üreticilerin yaşları arttıkça yenilik olarak ortaya çıkan yüksek sistem bağıcılığı tercih ettikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Üreticilerin %3,57 okur-yazar, %38,39 ilkokul mezunu, %18,75 ilköğretim mezunu, %32,14 lise mezunu %7,14 üniversite mezunudur. Khi-Kare testi sonucunda yüksek sistem bağıcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticiler arasında eğitim düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0.05$).

Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin tarımsal gelirinin göreceli olarak goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerden yüksek olduğu görülmüştür. Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin %4.5'i 2 000-7 000 TL, %22.7'si 8 000-15 000 TL, %25.0'i 16 000-30 000 TL, %47.7'si ise 31 000 TL ve üzeri gelir belirtmiştir. Goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerin ise %39.7'si 2 000-7 000 TL, %30.9'u 8 000-15 000 TL, %22.1'i 16 000-30 000 TL, %7.4'ü ise 31 000 TL ve üzeri gelirleri olduğunu belirtmiştir.

Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin bağıcılık deneyimi %15.9'u 1-7 yıl, %36.4'ü 8-10 yıl, %29.5'i 11-19 yıl, %18.2'si ise 20-50 yıldır. Goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerin ise %35.3'ü 1-7 yıl, %32.4'ü 8-10 yıl, %2.9'u 11-19 yıl, %29.4'ü ise 20-50 yıl bağıcılık deneyimi vardır.

Üreticilerin %91,96'sının Erbaa Narince Bağ Yaprağının coğrafi işaretli ürün olduğundan haberdar oldukları görülmektedir.

3.2. Üreticilerin Bağlarının Mevcut Yapısı

Araştırma alanı olarak belirlenen Erbaa ilçesinde yüksek ve geleneksel terbiye şekillerinden goble sistem bağıcılık birlikte yapılmaktadır. Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin tamamının, goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerin %97.1'inin arazileri kendi mülküdür.

Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin bağ yaşı ortalama 11.45 yıl, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerin bağ yaşı ortalama 10.80 yıl, ortalama bağ yaşı ise 11.06 yıldır. Tablo 1' de bağ alanı ortalaması verilmiştir.

Tablo 1. Bağ alanı ortalaması

Table 1. Average vineyard area

Üretim Sistemi	Örnek Sayısı	Ortalama (Dekar)
Yüksek	44	13.67
Goble	68	6.89
	112	9.55

Yüksek sistem bağ alanı ortalama 13.67 dekar, goble terbiye sistemine göre bağ alanı ortalama 6.89 dekarıdır. Ortalama bağ alanının ise 9.55 dekar olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2'de yüksek sistem bağcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerin bağ alanları bakımından yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0.05$).

Tablo 2. Mann-Whitney U testi sonuç tablosu

Table 2. Result table Mann-Whitney U test

Üretim Sistemi	Örnek Sayısı	Sıra Sayıları		Mann Whitney Değeri	P
		Ortalama	Toplam		
Yüksek	44	74.84	3293.00	689.0	0.00
Goble	68	44.63	3035.00		
Toplam	112				

Yüksek sistem bağ alanı ortalamasının goble terbiye sistemine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bağ alanı büyüklüğünün yüksek sistem bağcılığı benimsemede etkili olduğu ifade edilebilir. Tablo 3' te bağın dekara omca ortalaması verilmiştir. Yüksek sistem bağda dekara ortalama omca sayısı 270.52 adet, goble terbiye sisteminde 666.91 adettir.

Tablo 3. Bağın dekara omca ortalaması

Table 3. Average vine per decare of the vineyard

Üretim Sistemi	Örnek Sayısı	Dekarda Ortalama Omca (Adet)
Yüksek	44	270.52
Goble	68	666.91
	112	511.18

Tablo 4' te omca ortalamasına göre Mann-Whitney U testi sonucu verilmiştir.

Tablo 4. Mann-Whitney U testi sonuç tablosu

Table 4. Result table Mann-Whitney U test

Üretim Sistemi	Örnek Sayısı	Sıra Sayıları		Mann Whitney Değeri	P
		Ortalama	Toplam		
Yüksek	44	26.15	1150.50	160.5	0.00
Goble	68	76.14	5177.50		
	112				

Yüksek sistem bağcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticiler arasında bağlarında dekaradaki ortalama omca sayısı bakımından Mann-Whitney U testi sonucuna göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Yüksek sistem bağlar mekanizasyon, bakım ve hasadın kolay olması için goble sistem bağa göre daha seyrek aralıklarla tesis edildiğinden dekaradaki omca sayısı daha azdır.

Tablo 5’de bağın fidan tipine göre durumu incelenmiştir.

Tablo 5. Bağın fidan tipi

Table 5. Plant type of vineyard

Fidan Tipi		Üretim Sistemi		Toplam
		Yüksek	Goble	
Aşılı	Sayı	43	18	61
	Oran (%)	97.7	26.5	54.5
Aşısız	Sayı	1	50	51
	Oran (%)	2.3	73.5	45.5
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0
		$X^2=54.693$	DF=1	P=0.00<0.05

Yüksek sistem bağların %97.7’si, goble terbiye sistemine göre bağların ise %26.5’i aşılı fidandır. Khi-Kare testi sonucunda, yüksek sistem bağcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticiler arasında fidan tipi bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Aşılı fidanlı bağ ortalama 12.15 dekar, aşısız fidanlı bağ ortalama 6.45 dekar olarak tespit edilmiştir. Goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerin büyük oranda aşısız fidan kullandıkları görülmüştür.

1970’li yıllarda bölgeye giren filoksera zararlısının aşısız bağlara zarar vermesi nedeniyle bağların aşılı fidan ile tesis edilmesi zorunluluk haline gelmiştir. Yüksek sistem bağın ilk tesis maliyeti goble sistem bağa göre daha fazla olduğundan yüksek sistem bağlar üreticinin ekonomik kayba uğramaması için genelde aşılı fidan ile tesis edilmektedir (Yağcı ve Odabaş, 2002).

Yüksek sistem bağcılık yapan üreticiler asma fidanlarını %22.7’si kendi üretimi, %45.5’i sertifikalı üretim, %47.7’si Üniversite veya İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, %2.3’ü ise diğer yerlerden temin etmektedir. Goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticiler ise %67.6’sı kendi üretimi, %10.3’ü sertifikalı üretim, %2.9’u Üniversite veya İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, %22.1’i ise diğer yerler olarak belirtmiştir. Diğer olarak belirten temin yerleri Tarım Kredi Kooperatifleri, araçlar ve komşu, akraba ve arkadaşlarıdır.

Bağ tesis ederken yüksek sistem bağcılık yapanların %54.5’inin, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapanların %13.2’sinin sorunla karşılaştığı belirlenmiştir. Karşılaşılan sorunlar ise fidan temini, demir ve tel fiyatlarının pahalı olması ve işçi bulamama ve işçilik ücretlerinin fazla olması gibi sorunlardır. Yüksek sistem bağcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticiler arasında bağ tesis ederken sorunla karşılaşma durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Çünkü goble terbiye sisteminde %86.8 oranında herhangi bir sorunla karşılaşmadığı belirtilmiştir.

Yüksek sistem bağıcılıkta bağ tesis ederken sorunlarla karşılaşılsa da goble terbiye sistemine göre avantajları üreticiye cazip gelmektedir. Yüksek sistem bağıcılığın goble sisteme göre farkları incelendiğinde üreticilerin %84.0'ü mekanizasyonu, %77.2'si hastalık ve zararlılarla mücadeleyi, %77.2'si toprak işlemeyi, %88.6'sı hasadı kolaylaştırdığını ve %81.8'i ise verimin yüksek olduğunu belirtmiştir.

Araştırma kapsamındaki yüksek sistem bağların tamamında demir direk kullanıldığı, ortalama direk uzunluğunun 1.99 metre, sıra üzerinde direkler arası mesafenin ortalama 4.85 metre olduğu belirlenmiştir. Sıra üzerinde 5 tel bulunmakta ve galvaniz cinsi tel kullanılmaktadır. Yüksek sistem bağlardaki destek şeklinin %95.5'inin T, %4.5'inin V veya Y destek sistemli olduğu, üreticilerin %40.9'unun destek sistemlerinin kurulması sırasında teknik yardım aldığı, %59.1'inin teknik yardım almadığı belirlenmiştir. Dikim aralığının sıra arası-sıra üzeri olmak üzere genel olarak 1.5x1.5 metre, 3x1.5 metre olduğu, sıra üzerindeki omcaların gövde yüksekliğinin ortalama 60.2 cm olduğu belirlenmiştir. Bağların terbiye şeklinin kordon olduğu ve bağlarda %56.8 oranında salma, %15.9 oranında karık, %9.1 oranında damla sulama yapıldığı, %18.2'sinin ise kuru arazi olduğu tespit edilmiştir.

3.3. Üreticilerin Yaprak Üretim Teknikleri

Üreticilerin %30.0'u kendi tecrübesi ile yetiştiricilik yaptığını ifade etmektedir. Yaprak yetiştiriciliği hakkında hem yüksek sistem bağıcılık hem de goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticiler en fazla teknik bilgi/yetiştiricilik teknikleri konularında (%72.3) bilgiye ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Bunu %14.3 ile danışmanlık ve %10.7 ile pazarlama ile ilgili bilgiler takip etmektedir.

Tokat Merkez İlçede yapılan bir çalışmada, yüksek sistem bağıcılığın yenilik olduğu ve yerleştirilmeye çalışıldığı dönemde yüksek sistem bağıcılıkla uğraşan üreticilerin teknik ve ekonomik konularda yayım elemanlarından yeteri kadar yararlanamadıkları belirlenmiştir (Kızılaslan ve Kızılaslan, 1998). Erbaa İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün yayım hizmetlerini teknik bilgi/yetiştiricilik teknikleri konularında vermeleri üreticilerin ihtiyaçlarına yönelik olacaktır.

Tarım ve Orman Bakanlığının yürüttüğü tarımsal yayım ve eğitim hizmetleri üreticinin yaşam standartlarının iyileştirilmesi, üretimde verimlilik artışı ve dolayısıyla üretici geliri artışına aracı olmaktadır (Kızılaslan ve Kızılaslan, 2007). Bununla beraber üreticiler tarım yayımcıları ile genellikle sorunları olduğunda görüşmektedir. Daha düzenli aralıklarla tarım yayımcıları ve üreticilerin iletişime geçmesi sorunların ve ihtiyaçların daha hızlı çözülmesini sağlayacaktır. Yapılan çalışmalarda üreticilerde yayım çalışmalarının önem ve farkındalığının yeterince oluşmadığına vurgu yapılmaktadır (Kızılaslan, 2009; Kızılaslan ve Ünal, 2013; Candemir ve ark., 2017; Kızılaslan ve Çakmak, 2012; Kızılaslan ve Adıgüzel, 2012). Dünyada yer alan yoksul ülkelerin dolayısıyla kırsal ailelerin sosyo-ekonomik özelliklerinin iyileştirilmesine aracılık eden tarımsal yayım eğitimi yanında beslenme ve sağlık koşullarının da iyileştirilmesine yönelik çalışmalar (Kızılaslan, 2016) önem kazanmaktadır.

Yeni kurulmuş yüksek sistem bağdan ortalama 2.88 yılda, goble terbiye sistemine göre bağdan ortalama 2.41 yılda yaprak verimi alındığı belirtilmiştir. Her iki sisteme göre yeni kurulmuş bir bağdan yaprak hasadı yapmak için geçmesi gereken sürenin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Yaprak üretimi yapılacak bağlarda Haziran ve Temmuz aylarında yeterli yağış olmadığı zaman ek sulama yapılmalıdır. Mümkünse damla sulama tercih edilmelidir (Cangi ve Yağcı, 2017). Tokat İli Kazova bölgesinde yapılan bir çalışmada yaprak üreticilerinin %38,89' unun hem kışın hem de yazın ortalama bir kez sulama yaptığı belirlenmiştir (Kızılaslan, Dal ve Kızılaslan, 2020). Tablo 6'da kış sulaması yapma durumu verilmiştir.

Tablo 6. Kış sulaması yapma durumu

Table 6. Status winter irrigation

Kış sulaması		Üretim Sistemi		Toplam
		Yüksek	Goble	
Yapan	Sayı	25	61	86
	Oran (%)	56.8	89.7	76.8
Yapmayan	Sayı	19	7	26
	Oran (%)	43.2	10.3	23.2
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0
		$X^2=16.210$	DF=1	P=0.00<0.05

Yüksek sistem bağıcılık yapanların %56.8'inin, goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapanların %89.7'sinin kış sulaması yaptığı belirlenmiştir. Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticiler arasında kış sulaması yapma durumu bakımından yapılan Khi-Kare testi sonucunda, anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Kış sulaması ürünün verimi ve gelişmesi için yapılmaktadır. Üreticiler bağ arazilerinin toprak yapısına göre kış sulamasını tercih etmektedir. Tablo 7'de bağ yaprağı üreticilerinin yaz sulaması yapma durumu verilmiştir.

Tablo 7. Yaz sulaması yapma durumu

Table 7. Status summer irrigation

Yaz sulama		Üretim Sistemi		Toplam
		Yüksek	Goble	
Yapan	Sayı	15	36	51
	Oran (%)	34.1	52.9	45.5
Yapmayan	Sayı	29	32	61
	Oran (%)	65.9	47.1	54.5
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0
		$X^2=3.827$	DF=1	P=0.05=0.05

Yüksek sistem bağıcılık yapanların %34.1'inin, goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapanların %52.9'unun yaz sulaması yaptığı belirlenmiştir. Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticiler arasında yaz sulaması yapma durumu bakımından yapılan Khi-Kare testine göre istatistiksel olarak sınırda anlamlılık düzeyinde olduğu görülmüştür ($p=0.05$).

Tablo 8'de toprak veya yaprak analizi yaptırma durumu verilmiştir. Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin %27.3'ü, goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerin ise %13.2'si analiz yaptırdığını ifade etmiştir.

Tablo 8. Toprak veya yaprak analizi yaptırma durumu

Table 8. Status of having soil or leaf analysis

Toprak veya yaprak analizi yaptırma durumu		Üretim Sistemi		Toplam
		Yüksek	Goble	
Evet	Sayı	12	9	21
	Oran (%)	27.3	13.2	18.8
Hayır	Sayı	32	59	91
	Oran (%)	72.7	86.8	81.3
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0
		$X^2=3.455$	DF=1	P=0.063>0.05

Yüksek sistem bağcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticiler arasında toprak veya yaprak analizi yaptırma durumu bakımından anlamlı bir farklılık $p<0.05$ 'e göre bulunmamasına rağmen $p<0.10$ 'a göre anlamlıdır. Bu da yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin daha fazla toprak veya yaprak analizi yaptırmasından kaynaklanmıştır. Tablo 9'da bağ yaprağı üreticilerinin organik gübre kullanma durumu verilmiştir.

Tablo 9. Organik gübre kullanma durumu

Table 9. Status usage organic fertilizer

Organik gübre kullanma durumu		Üretim Sistemi		Toplam
		Yüksek	Goble	
Evet	Sayı	36	47	83
	Oran (%)	81.8	69.1	74.1
Hayır	Sayı	8	21	29
	Oran (%)	18.2	30.9	25.9
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0
		$X^2=2.246$	DF=1	P=0.134>0.05

Yüksek sistem bağcılık yapanların %81.8'inin goble terbiye sistemine göre bağcılık yapanların %69.1'inin organik gübre kullandığı belirlenmiştir. Yüksek sistem bağcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticiler arasında organik gübre kullanma durumu bakımından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0.05$). Üreticilerin bağlarına ortalama 2.1 yılda organik gübre verdikleri tespit edilmiştir.

Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin tamamı, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerin ise %94.1'i suni gübre kullanmaktadır. Üreticilerin %44.6'sı DAP, %33.0'ü üre, %30.4'ü kompoze gübre kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca düşük oranda da olsa TSP, amonyum nitrat, çinko sülfatlı gübreler de kullanılmaktadır. Toprağın yapısına göre kullanılan suni gübre çeşidi farklılık göstermektedir. Bu nedenle üreticilerin toprak analizi yaptırarak en doğru gübre çeşidini kullanmaları bağın gelişimi ve verimi açısından önemlidir.

Salamuralık asma yaprağı üretim ve pazarlamasında pestisit kalıntısı en önemli sorundur. Ticari üzüm yetiştiriciliğinde hastalık ve zararlılarla yoğun mücadele yetiştiricilikte en

önemli kültürel işlemlerin başında gelmektedir. Salamuralık asma yaprakları, aynı zamanda üzüm üretiminin yapıldığı asmalardan hasat edilmektedir. Asma yapraklarının normal döneminde (Mayıs-Haziran) hasatların gerçekleştirildiği periyotta bağlarda genellikle külleme, mildiyö ve ölü kol hastalıklarına karşı değişik kontakt veya sistemik etkili fungusit ve akarisitler kullanılmaktadır. Son yıllarda asma yaprakları Ağustos ayına kadar toplanmaktadır. Bu dönemde uygulanan insektisit uygulamaları nedeniyle artık insektisit etkili maddesine sahip kalıntılar da yapraklar içerisinde görülebilmektedir. Üzüm kalitesi düşebilmekte ve yapraklarda pestisit kalıntısı gibi ciddi sorunlara da yol açabilmektedir (Cangi ve ark., 2013; Yanar ve ark., 2013). Bu nedenle son ilaçlama ile hasat arası geçmesi gereken süreye dikkat etmek gerekmektedir. Tablo 10'da bağ yaprağı üreticilerinin son ilaçlama ile hasat arası geçmesi gereken süreye dikkat etme durumu verilmiştir.

Tablo 10. Son ilaçlama ile hasat arası geçmesi gereken süreye dikkat etme durumu

Table 10. The state of paying attention to the time that must pass between the last spraying and the harvest

Son ilaçlama ile hasat arasında geçmesi gereken süreye dikkat etme		Üretim Sistemi		Toplam
		Yüksek	Goble	
Kesinlikle dikkat ederim	Sayı	38	56	94
	Oran (%)	86.4	82.4	83.9
Genellikle dikkat ederim	Sayı	6	12	18
	Oran (%)	13.6	17.6	16.1
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0
$X^2=0.319$ $DF=1$ $P=0.572>0.05$				

Üreticilerin bağlarında son ilaçlama ile hasat arası geçmesi gereken süreye hem yüksek sistem bağcılık hem de goble terbiye sistemine göre bağcılık yapanların dikkat ettikleri görülmüştür. Yapılan Khi-Kare testine göre de gruplar arasında istatistiksel olarak da bir farklılığa rastlanmamıştır. Üreticilerin ilaçlama konusunda bilgilerinin olduğu söylenebilir. Üreticilerin yılda ortalama 5.8 defa ilaçlama yaptıkları belirlenmiştir.

Tokat İli Erbaa İlçesinde bağcılıkla uğraşan üreticilerin tarımsal ilaç kullanımında bilinç düzeylerinin araştırıldığı çalışmada son tarımsal ilaçlama ile hasat arasında geçmesi gereken süreye üreticilerin %48,57'si genellikle dikkat etmeye çalıştıklarını, %47,14'ü kesinlikle her kullanımda dikkat ettiklerini, %2,86'sı hiç dikkat etmediğini, %1,43'ü ise aklına geldiğinde baktığını belirtmiştir (Kızılaslan ve Somak, 2013). Tablo 11'de bağ yaprağı üreticilerinin dip sürgün toplama durumu verilmiştir.

Tablo 11. Dip sürgün yaprakları toplama durumu

Table 11. Situation collection of bottom shoot leaves

Dip sürgündeki yaprakları toplama durumu		Üretim Sistemi		Toplam
		Yüksek	Goble	
Evet	Sayı	14	5	19
	Oran (%)	31.8	7.4	17.0
Hayır	Sayı	30	63	93
	Oran (%)	68.2	92.6	83.0
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0
$X^2=11.351$ $DF=1$ $P=0.001<0.05$				

Yüksek sistem bağıcılık yapanların %31.8'inin, goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapanların %7.4'ünün dip sürgün topladığı belirlenmiştir. Khi-Kare testi sonucunda, yüksek sistem bağıcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticiler arasında dip sürgün toplama durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Yüksek sistem bağda omcaların gerek gövde yüksekliğinin fazla olması gerekse dikim aralığının seyrek olması goble terbiye sistemine göre hasadı kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple yüksek sistem bağlarda dip sürgün toplama oranı goble terbiye sistemli bağlara göre fazla bulunmuştur. Bununla beraber yaprağın ince ve damarsız olması bakımından dip sürgünlerdeki yaprakların toplanmaması önemlidir.

Toplanan yaprakları iki boya ayırarak salamuraya işlemek, yaprakların pazar değerini artıracaktır. Hasat edilen yapraklarda hasarlı, şekil ve renk bozukluğu görülen yapraklar ayıklanmalı, çöp, böcek, ilaç ve toz gibi yabancı maddelerden arındırmak için ise yıkanmalıdır. Bu işlem yaprakları desteleme sonrası desteleri dağıtmayacak şekilde yapılmalıdır (Gülcü ve Torçuk, 2016). Tablo 12' de bağ yaprağı üreticilerinin toplanan yaprakları tasnif etme durumu verilmiştir.

Tablo 12. Yaprak tasnif etme durumu

Table 12. Status leaf sorting

Toplanan yaprağı tasnif etme durumu		Üretim Sistemi		Toplam
		Yüksek	Goble	
Evet	Sayı	20	19	39
	Oran (%)	45.5	27.9	34.8
Hayır	Sayı	24	49	73
	Oran (%)	54.5	72.1	65.2
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0
		$X^2=3.610$	DF=1	$P=0.057>0.05$

Yüksek sistem bağıcılık yapanların %45.5'inin, goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapanların %27.9'unun yaprağı tasniflediği belirlenmiştir. Yaprak tasnifleme bakımından istatistiksel olarak da her iki grup arasında farklılık $p<0.05$ 'e göre bulunmamasına rağmen yüksek sistem bağıcılık yapanların tasnif oranının yüksek olması nedeniyle $p<0.10$ 'a göre farklılık olduğu görülmüştür. Kırımlar arası gün sayısının birbirine yakın olması nedeniyle yapraklar genel itibariyle aynı boyda olmaktadır. Bu nedenle üreticilerin büyük çoğunluğu yaprak tasnif etmediklerini belirtmiştir.

Yüksek sistem bağıcılık yapanların %79.5'i, goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapanların %36.8'i yaprağın fire verdiğini belirtmiştir. Goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapanların yaprak fire vermeme oranı daha yüksektir. Khi-Kare testi sonucunda, her iki grup arasında yaprak firesi bakımından anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0.05$).

Sarılcı bir bitki olan asma bu özelliğini sülük adı verilen iplik şeklindeki uzantılarından almaktadır. Yüksek sistem bağda asma sülükler aracılığıyla tele sarılarak büyümektedir. Hasat dönemi sonunda telde kalan sülükler kuruyarak sertleşir. Bir sonraki hasat döneminde rüzgarın etkisiyle yaprakların sülüklere çarpması sonucunda sülükler yaprakta delinmeye sebep olmaktadır. Bu nedenle yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin yaprak fire verme oranının goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilere göre fazla olması bu durumla açıklanabilir.

Üreticiler bağlarında gübreleme, ilaçlama, sulama ve toprak işleme gibi uygulamalar yaparak yaprak verimini artırabilir. Üreticilerden yüksek sistem bağcılık yapanların yaprak verimini artırmak için %56.8'inin, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapanların %70.6'sının uygulama yaptığı belirlenmiştir.

Yapraklar sabah erken vakitte kırılmalı, kısa sürede salamuraya işlemelidir. Zira yapraklar hasat sonrası yığın şeklinde bırakılırsa kızışma nedeniyle zarar görecektir (Gülcü ve Torçuk, 2016). Asma yaprağı üretiminin amaçlandığı bağlarda, budamada bırakılan kışlık gözlerden ortalama 10-20 adet yazlık sürgün gelişmekte olup yapraklar bu sürgünlerden toplanmaktadır. Mayıs ortalarında başlayan bu işlem Ağustos başlarına kadar devam etmektedir. Üreticiler kış veya ilkbahar geç donlarının bağlarda salkımlara zarar vermesi durumunda daha fazla yaprak toplamaktadır (Ağaoğlu ve ark., 1988).

Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin %63.6'sının, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapanların ise %66.2'sinin yaprak hasadında sorunla karşılaşmadığı belirlenmiştir. Karşılaşılan başlıca sorunların ise, işçi bulmada yaşanan sıkıntılar, çiğ düşmesi ve sıcaklık gibi hava olaylarının olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin yılda ortalama 14.4 gün arayla ve 5.2 defa kırım yaptığı belirlenmiştir.

3.4. Üreticilerin Salamura Yaprak Üretim ve Pazarlama Durumu

Üreticilerin yaprağı salamura yapma hakkında bilgi kaynakları büyük oranda komşu, akraba veya arkadaşlardır. Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin %90.9'u, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerin ise %63.2' si bilgi kaynağı olarak komşu, akraba veya arkadaşı belirtmiştir. Bunu %23.2 ile İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, %15.2 ile önder çiftçi, %14.3 ile yazılı-görsel basın, %4.5 ile konferans-seminer, %4.5 ile kendi tecrübesi takip etmektedir. Tablo 13'de bağ yaprağı üreticilerinin yıllık ortalama salamura yaprak üretimi verilmiştir.

Tablo 13. Ortalama salamura yaprak üretimi (yıllık-ton)

Table 13. Average brine leaf production (tons per year)

Ortalama salamura yaprak üretimi (yıllık-ton)	Üretim Sistemi		Toplam	
	Yüksek	Goble		
0-1.2	Sayı	5	24	29
	Oran (%)	11.4	35.3	25.9
1.3-2	Sayı	10	18	28
	Oran (%)	22.7	26.5	25.0
2.1-5	Sayı	14	19	33
	Oran (%)	31.8	27.9	29.5
5.1 ve üzeri	Sayı	15	7	22
	Oran (%)	34.1	10.3	19.6
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0

Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin goble terbiye sisteminde bağcılık yapan üreticilere göre daha fazla salamura yaprak üretimi yaptığı görülmektedir. Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin 5.1 ton ve üzeri üretim miktarı %34.1, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerde ise bu oran %10.3 olarak tespit edilmiştir. Araştırma bölgesindeki üreticilerin bir kısmı yaprağı taze olarak satması nedeniyle salamura yaprak üretim miktarı belirtmemiştir.

Sıcak salamura yapılacak yaprakların işlenmesinde ilk olarak destelendikten sonra, plastik veya paslanmaz çelik kaplar içerisine yaprak aya üst kısmı kapların dibine gelecek şekilde düzgün bir şekilde dizilir. Kabın aldığı su miktarı ve yaprak miktarı dikkate alınarak %10 oranında tuz tartılarak hazırlanır ve tuzun yarısı kabın üst kısmına konur. 90-100 derece sıcaklıktaki su kaba üstten ilave edilir. Yaprak 24 saat içerisinde salamura yapılmış olur. Kap içerisinde salamura yapraklar 8-10 gün muhafaza edilebilir. Daha fazla bekletildiğinde, saklama ve ortam koşullarına göre kapların üst kısmında zar, mantar, küf ve maya gibi gıda güvenliği açısından tehlike yaratan oluşumlar görülmektedir (Kocatepe ve Tırlı, 2015).

Üreticiler salamura suyu ısıtmak için büyük oranda paslanmaz çelik kazan kullanmaktadır. Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin %72.7'si, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerin ise %66.2'si paslanmaz çelik kazan kullandıklarını belirtmiştir. Bunun dışında sırayla demir saç kazan (%16.1), alüminyum kazan (%11.6) ve bakır kazan da (%10.7) kullanılmaktadır.

Bağ yaprağı üreticilerinin salamura işleminden sonra yaprağı koymak için kullandıkları varil türü gerek yüksek sistem gerekse goble terbiye sistemine göre üretim yapan üreticiler açısından çok farklı değildir. Her iki gruptaki üreticiler plastik varilleri kullanmaktadır. Plastik varil kullanan üreticilerin oranı yüksek sistem bağ üreticileri için %93.2 goble terbiye sistemi bağ üreticileri için %94.1 ortalama %93.8'dir. Teneke varili tercih edenlerin oranı %1.8, alüminyum varil tercih oranı %4.5'tir.

Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin %72.7' si, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerin ise %44.1'i salamura sonunda sorunla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. En fazla karşılaşılan sorun renkte istenmeyen değişim olarak belirtilmiştir. Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin %20.5'i, goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerin ise %47.1'i yaprak renginde sorun yaşamaktadır. Bunun dışında yaprak yüzeyinde delinme (%5.4) ve salamura suyu yüzeyinde beyaz zar oluşumu (%2.7) sorun olarak belirtilmiştir.

Tokat İli Kazova Bölgesinde yapılan araştırmada da üreticilerin %66.67' si ürettikleri salamura yaprağında kalite sorunu yaşamazken, %10.0' nu çürük kokusu, %7.78' i yüzeyde beyaz zar oluşumu ve yaprak yüzeyinde delinme gibi sorunlar yaşamaktadır (Kızılaslan, Dal ve Kızılaslan, 2020).

Uzun süre salamura su içerisinde bekleyen yapraklara salamurada oluşan kötü koku sirayet etmekte ve kaliteyi düşürmektedir. Bu nedenle en geç 1 hafta içerisinde salamura yapraklar ya satılacakları kaplara ambalajlanmakta ya da hijyenik büyük kaplara (20-50 kg'lık) aktarılarak satışa sunulacakları ambalajlama işlemine kadar muhafaza edilmektedir (Cangi ve Yağcı, 2017).

Tarım ürünlerinde pazarlama, önemli kayıp ya da kazançlara neden olabilen bir aşamadır. Her geçen gün geliştirilen yeni yöntemlerle, ürünlerin hasatları, depolanmaları ve ambalajlanmaları sırasında, ürüne yeni özellikler, yeni katma değerler kazandırmak, kimi zaman basit işlemlerle ürünü daha cazip, uzun ömürlü, kullanıma uygun, hoş görünümlü hale getirmek mümkün olmaktadır (Oruç Büyükbay ve Kızılaslan, 2008).

Üreticiler ambalaj olarak büyük oranda plastik bidonu tercih etmektedir. Yüksek sistem bağcılık yapan üreticilerin %29.5'i plastik bidon ve %29.5'i naylon torba, %47.7'sinin ise ambalaj yapmadıkları görülmektedir. Goble terbiye sistemine göre bağcılık yapan üreticilerde ise %69.1'i plastik bidon, %13.2'si cam kavanoz, %35.3'ü naylon torba,

%16.2'sinin ise ambalaj yapmadıkları görülmektedir. Ambalaj yapmayan üreticilerin salamura yapılan yaprağı bulunduğu varillerden çıkararak suyunu süzdükten sonra aracılar sattıkları tespit edilmiştir.

Tokat İli Kazova Bölgesinde yapılan araştırmada da ambalajlama materyali olarak üreticilerin %97,78' i plastik bidon kullanmaktadır (Kızılaslan, Dal ve Kızılaslan, 2020).

Üreticilerin pazar şansı yüksek bir ürünün tohumunu seçmeleri, tüketici tercihlerine uygun üretmeyi, arz-talep dengesini bilerek fiyat dalgalanmalarından korunmayı, özellikle çabuk bozulabilen ürünlerde depolama, ambalajlama ve taşımanın önemini kavramaları için bu konularda bilgilendirilerek bilinçlendirilmeleri gerekmektedir (Oruç Büyükbay ve Kızılaslan, 2008).

Üreticilerin salamura yaprağı depolama durumları incelendiğinde yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin %34.1'i satışa sunmadan önce belli bir olgunlaşma süresi için beklettikleri, %13.6'sı deponun sıcaklığı ve nem oranına dikkat ettikleri, %18.2'si belli bir olgunlaşma süresinden sonra bir müddet depoladıklarını, %52.3'ü ise depolamadan sattıkları görülmektedir. Goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerde ise %52.9'u satışa sunmadan önce belli bir olgunlaşma süresi için beklettikleri, %17.6'sı deponun sıcaklığı ve nem oranına dikkat ettikleri, %38.2'si belli bir olgunlaşma süresinden sonra bir müddet depoladıklarını, %26.5'i ise depolamadan sattıkları görülmektedir. Tablo 14'de üreticilerin yaprak pazarlama durumu verilmiştir.

Tablo 14. Yaprak pazarlama durumu

Table 14. Status leaf marketing

Pazarlama Durumu		Üretim Sistemi		Toplam
		Yüksek	Goble	
Taze Satarım	Sayı	0	6	6
	Oran (%)	0.0	8.8	5.4
Salamura Satarım	Sayı	44	62	106
	Oran (%)	100.0	91.2	94.6
Toplam	Sayı	44	68	112
	Oran (%)	100.0	100.0	100.0
		$X^2=4.102$	DF=1	P=0.080>0.05

Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin tamamı yaprağı salamura olarak satmaktadır. Goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerin ise %8.8'i yaprağı taze satarken, %91.2'si ise salamura olarak sattıklarını belirtmiştir. Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticiler arasında yaprak pazarlama durumu bakımından Khi-Kare testi sonucunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0.05$).

Salamura yaprağı yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin %75.0' i aracılar, %2.3'ü mahalle pazarında, %18.2'si firmalara sattığını belirtmiştir. Goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerin ise %41.9'u, %1.6'sı mahalle pazarında, %33.9'u firmalara, %4.8'i ilçe dışında kendisi satmaktadır. Üreticilerin %12.3'ünün ise salamura yaprağı depoladıktan sonra büyükşehirlerde yaşayan aile bireyleri aracılığıyla pazarladıkları tespit edilmiştir. Aracıların satın aldıkları salamura yaprağı büyükşehirlerde pazarladıkları

belirlenmiştir. Firmaların, üreticilerden satın aldığı yapraklarda ilaç kalıntısı ve hastalık bulunmaması, yaprak rengini standart olması gibi taleplerinin bulunduğu belirlenmiştir.

Türkiye tarımında üretim sorunundan ziyade pazarlama sorunu olduğu görülmektedir. Bu yönde pazarlama alternatifleri aranmaktadır. E-ticaret tarımsal pazarlamada olanakları fazla olan bir sistemdir. E-ticaretin tarımsal pazarlamada aktif olarak kullanılmasıyla tarıma dayalı ve bağlı sanayi kuruluşları ve üreticileri için ürünlerinin pazarlamasında kolaylık sağlanacak ve ülkenin her yeri potansiyel pazar konumunda olacaktır (Kızılaslan ve Ünal, 2015). Bölgede bazı üreticilerin yaygın olmasa da e-ticaret yolu ile salamura yaprağı pazarladıkları görülmüştür.

Pazarlama birliği/kooperatifi kurulması halinde yüksek sistem bağıcılık yapan üreticilerin %84.1'inin, Goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticilerin ise %76.5'inin katılacağı görülmektedir. Yüksek sistem bağıcılık yapan üreticiler ile goble terbiye sistemine göre bağıcılık yapan üreticiler arasında pazarlama birliği/kooperatifi kurulması halinde katılma durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0.05$). Her iki grupta pazarlama birliği/kooperatifi kurulması halinde katılıp katılmama durumu karşısında benzer davranışı göstermektedir.

Tokat İli Kazova Bölgesinde yapılan bir araştırmada da bağ üreticilerinin % 87,78' i yaprağı daha iyi pazarlayabilmek için kooperatif, üretici birliği gibi sivil toplum örgütü kurulsun girmeyi tercih edeceklerini belirtmiştir (Kızılaslan ve ark., 2019). Bu sonuçlar üreticilerin örgütlenme konusunda hem ihtiyaçları hem de talepleri olduğunu göstermektedir.

Bir ürünün üretici ile tüketici arasında çok fazla el değıştirdiğı bir pazarlama yapısı, üreticinin daha az kazanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle üreticilerin ortak hareket etmesi ve girdi maliyetlerini azaltması için üretim ve pazarlamaya yönelik örgütlenmeleri önemlidir (Kızılaslan ve ark.,1996). Söz konusu yetersizliklerin aşılmasında üretici kooperatif ilişkilerinin güçlendirilmesi ve çözüm odaklı örgütlenme modellerinin oluşturulması gerekmektedir (Kızılaslan,1997). Bu kapsamda üreticilerin pazarlama açısından örgütlenmeye istekli oldukları belirlenmiştir. Aracıların bulunduğu pazarlama sisteminde üreticilerin kar marjları azalmakta dolayısıyla daha az kazanmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle üreticilerin salamura yaprağı ilk elden satabileceğı bir sistemin geliştirilmesi önem kazanmaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Araştırma bölgesindeki üreticilerin en önemli gelir kaynağının bağ yaprağı olması nedeniyle bağıcılık üreticiler için önemli bir tarımsal faaliyet olarak görülmektedir. Erbaa ilçesinde 28 620 dekar tarıma elverişli boş alan bulunduğu değerlendirildiğinde bağıcılığın daha fazla yapılması için yeterli alanın olduğu ifade edilebilir. Bunun yanında ömrünü tamamlayan bağlarında tekrar tesis edilerek Erbaa bağıcılığına katkı vermeye devam etmesi bölge için son derece önemli görülmektedir. Erbaa'da 1998 yılından itibaren yaygınlaştırılmaya çalışılan yüksek sistem bağıcılığın halen istenen seviyede olmadığı görülmektedir. Yörede yetişen narince üzüm çeşidi yaprağının fiziksel ve kimyasal özelliklerinin belirlenerek patentinin alınması "Erbaa Narince Bağ Yaprığı"nı marka olarak güvence altına almıştır. Ürünün taklidi olarak Erbaa yöresi dışında ve Çin'de üretilen bağ yapraklarının Erbaa narince bağ yaprağı adıyla pazara sunulduğu bilinmektedir. Bu kapsamda, Erbaa narince bağ yaprağı olarak tescillenen ürünün taklitlerinden korunması ve marka değerine uygun bir pazarlama sistemi geliştirilerek piyasaya sunulması önem kazanmaktadır.

Araştırma bölgesinde bağ alanlarının yaklaşık yarısı aşılıdır. Bağların ortalama yaşı 11.06 yıl, ortalama alanı 9.55 dekadır. Yine bağların %39.28'inin yüksek sistem, %60.72'sinin de goble terbiye sistemi olduğu belirlenmiştir. Bölgede aşılı fidan kullanımının yaygınlaştırılması ve üreticilere amerikan asma anaçları ile aşılı asma fidanı ve Amerikan asma anacı temininde destekleme yapılması gerekmektedir. Standartlara uygun, sertifikalı, fidan üretimi ve kullanımı özendirilmelidir. Üretim teknikleri ile ilgili bilgi aktarımı yaygınlaştırılmalıdır.

Birçok ülkeye ihracatı yapılan Erbaa narince bağ yaprağının ithalatçı ülkeler tarafından belirlenen asgari sağlık şartlarını sağlaması yani özellikle en önemli sorun olan tarımsal ilaç kalıntılarının olmaması gerekmektedir. Bu nedenle son ilaçlama ile hasat arası geçmesi gereken süreye dikkat edilmesi ve yaprak hasat döneminde yabancı ota mücadelenin toprak işleme yoluyla yapılması gerekmektedir. İlaçlama takviminin üzüme göre yapılması da yaprakta ilaç kalıntısında neden olmaktadır. Bu konularda üreticilerin bilinç düzeylerini artırmak için yayım faaliyetlerinde bulunulması önemlidir.

Geleneksel olarak yapılan salamura işleminde de belirli bir standart olmadığından salamura yaprak üretiminin bölgede gelişmesi, e-ticaret gibi alternatif pazarlama için üreticilerin konu hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Üreticilerin bir araya gelerek modern tesislerin kurulması için örgütlenmeleri salamura yaprakta kalite standardını yakalamada etkili olacaktır.

5. Kaynaklar

- Ağaoğlu YS, Yazgan A, Kara Z, (1988). "Tokat yöresinde Yaprak Salamuracılığına Yönelik Asma Yetiştiriciliği Üzerinde Bir Araştırma" Türkiye II. Bağcılık Sempozyumu, Bursa.
- Anonim, (2005). DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Meyvecilik Alt Komisyon Raporu, DPT:2649-ÖİK: 657, Ankara.
- Anonim, (2017a). Türk Patent ve Marka Kurumu, No:258- Menşe Adı "Erbaa Narince Bağ Yapağı" <http://www.turkpatent.gov.tr>, (20.12. 2018)
- Anonim, (2017b). 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6769.pdf> (Erişim Tarihi: 20.12. 2018)
- Anonim, (2018a). TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.12. 2018)
- Anonim, (2018b). TAGEM, <https://arastirma.tarimorman.gov.tr> "Tarım Ürünleri Piyasaları-Üzüm" (Erişim Tarihi: 20.12. 2018)
- Anonim, (2019a). TÜİK, "Bitkisel Üretim İstatistikleri" www.tuik.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.06.2019)
- Büyükbay Oruç, E ve Kızılaslan, N, (2008). Tarımsal Pazarlama Yayımının Önemi ve Tokat Tarım İl Müdürlüğü'nün Konuyla İlgili Yayım Faaliyetlerinin İncelenmesi, Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi, 1(1), 25-30.
- Candemir, S ve Kızılaslan, N, (2017). "Kahramanmaraş ve Adıyaman İllerinde Bağcılık", International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series V. IBANESS Congress Series, Proceedings, p.7-13, September 23-24, 2017 Kırklareli.
- Candemir, S, Kızılaslan, N, Kızılaslan, H, Uysal, O ve Aydoğan, M, (2017). Kahramanmaraş İlinde Dane Mısır ve Pamuk Üretiminde Girdi Gereksinimi ve Karlılıkları Açısından Karşılaştırmalı Analizi. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi, 4 (1), 1-8.
- Cangi R ve Yağcı A, (2017). Bağdan Sofraya Yemeklik Asma Yaprak Üretimi. Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi, Cilt 6 (Kapadokya Ulusal Bağcılık Çalıştayı Özel Sayı), 137-148.
- Cangi R, Yanar Y, Yağcı A, Topçu N, Sucu S ve Dülgeroğlu D, (2013). Narince Üzüm Çeşidinin Yapraklarında Farklı Fungusit Uygulamaları ve Salamura Yöntemlerine Bağlı Olarak Fungusit Kalıntı Düzeylerinin Belirlenmesi" JAFAG, 31 (2).
- Çelik, H, Ağaoğlu, YS, Fidan, Y, Marasalı, B, Söylemezoğlu, G, (1998). Genel Bağcılık. Sun Fidan A.Ş. Mesleki Kitaplar Serisi 1, Ankara.
- Çelik, H, Çelik, S, Kunter, B, Söylemezoğlu, G, Boz, Y, Özer, C, Atak, A, (2005). "Bağcılıkta Gelişme ve Üretim Hedefleri". TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi Bildirileri, 1. Cilt, 565-588, 3-7 Ocak, Ankara.

- Çıngı, H, (1990). Örnekleme Kuramı. Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları Ders Kitapları Dizisi:20, H.Ü. Fen fakültesi Basımevi, Beytepe, Ankara.
- Düzgüneş, O, Kesici T ve Gürbüz F, (1983). İstatistik Metotları 1. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:861, Ders Kitabı:229, Ankara.
- Göktürk, N, Artık, N, Yavaş, İ ve Fidan, Y, (1997). Bazı Üzüm Çeşitleri ve Asma Anacı Yapraklarının Yaprak Konservesi Olarak Değerlendirilme Olanakları Üzerinde Bir Araştırma. Gıda, 22 (1):15-23.
- Gülcü M ve Torçuk Aİ, (2016). Yemeklik Asma Yaprağı Üretimi ve Pazarlamasında Kalite Parametreleri. Meyve Bilimi, 1, 75-79.
- Kara, Z, (1990). Tokat Yöresinde Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerinde Araştırmalar, (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kızılaslan H, Çakmak, E, (2012). Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi Kapsamında Tarım Danışmanlığı Sisteminin Değerlendirilmesi Tokat İli Örneği, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 29(2), 73-84.
- Kızılaslan, H, Dal, B, Kızılaslan, N, (2020). Tokat İli Kazova Bölgesi Yaprak Üretimi ve Pazarlama Sorunları. Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 9 (3), 31-44.
- Kızılaslan, H, Dal, B, Kızılaslan, N, Doğruer, T, (2019). “Tokat İli Kazova Bölgesi Yaprak Üretimi ve Pazarlama Sorunları”. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series XI. IBANESS Congress Series, Proceedings, p.352-362, March 9-10, Tekirdağ.
- Kızılaslan N, Gürler, AZ, Kızılaslan, H, (1996). “Türkiye de Tarım Kredi Kooperatiflerinde Kooperatif Ortak İlişkilerinin Değerlendirilmesi Tokat İli Örneği”. Türkiye 2.Tarım Ekonomisi Kongresi (Tam Metin Bildiri), 2(383-393).
- Kızılaslan N, (1997). Tokat İli Merkez İlçede Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi.
- Kızılaslan, N, (2016). Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Çocuğun Beslenmesine ve Ağırlık Yönetimine Etkisi. Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi , (12):25-30.
- Kızılaslan N, Gürler, AZ, Kızılaslan, H, (2007). An Analytical Approach to Sustainable Development in Turkey, Sustainable Development, 15, 254-266.
- Kızılaslan N, Adıgüzel F, (2012). Tokat İli Merkez İlçede Arı Yetiştiricileri Birliği Üyelerinin Birliğe Örgütsel Bağlılıklarının Analizi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 29(1), 13-27.
- Kızılaslan, N ve Kızılaslan, H, (2007). Need For Reorganization in Agricultural Extension Services in Turkey, Journal of Applied Sciences Research, 3(8), 770-780.
- Kızılaslan, N ve Kızılaslan, H, (1998). Tokat İli Merkez İlçesinde Yüksek Sistem Bağcılıkla Uğraşan İşletmelerde Bilgi Edinme Kaynakları, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 15(1), 127-142.
- Kızılaslan, N, (2009). Çiftçilerin Tarımsal Yayım Konusundaki Tutum ve Davranışları (Tokat İli Yeşilyurt İlçesi Araştırması), TÜBAV Bilim Dergisi, 2 (4), 439-445.
- Kızılaslan, N ve Somak, E, (2013). Tokat İli Erbaa İlçesinde Bağcılık İşletmelerinde Tarımsal İlaç Kullanımında Üreticilerin Bilinç Düzeyi, Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 4, 79-93.
- Kızılaslan, N ve Ünal, T, (2015). Tarımsal Pazarlamada Alternatif Pazarlama Ağı Olan Elektronik Ticaretin(E-Ticaret) SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi, Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 3 (7), 537-544.
- Kızılaslan, N ve Ünal, Y, (2013). Çiftçilerin Tarımsal Yayım Farkındalıklarının Belirlenmesi (Tokat/Erbaa Örneği), Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 5, 1-19.
- Kocatepe D ve Tırlı A, (2015). Sağlıklı Beslenme ve Geleneksel Gıdalar (Healthy Nutrition and Traditional Foods), Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 55-63.
- Taşkaya, B, (2005). Kuru Üzüm, Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü Yayınları 3 (7), Ankara
- Yağcı, A ve Odabaş, F, (2002). “Tokat Yöresinde Yeni bağcılığa Geçişte Karşılaşılan Sorunlar”. Türkiye V. Bağcılık ve Şarapçılık Sempozyumu, 422-427, 5-9 Ekim Nevşehir.
- Yanar Y, Cangı R ve Özata K, (2013). “Tokat Yöresinde Üretilen Salamuralık Asma Yapraklarında Pestisit Kalıntı Düzeylerinin Belirlenmesi”, 8. Bağcılık ve Tekn. Sem., 25-28 Eylül, 267-275, Konya.